

Nationalism as an Argument in Contemporary Russia: Four Perspectives on Language in Action

Veera Laine

Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters 2021

116 siders innledningstekst, tre fagartikler og ett bokkapittel. ISBN 9789516534699

Omtalt av **Pål Kolstø** [professor, Russland, Sentral-Europa og Balkan, Universitetet i Oslo, pal.kolsto@ilos.uio.no]

Denne boken er Veera Laines ph.d.-avhandling som hun forsvarte ved Universitetet i Helsingfors i 2021. Den består av tre artikler, et bokkapittel og en svært lang og grundig innledningstekst (mer enn 100 sider), det vi på norsk av en eller annen grunn kaller «kappe».

«Nasjonalisme» kan studeres ut fra en rekke forskjellige synsvinkler. Svært ofte analyseres dette fenomenet sosiologisk, ut fra de sosiale bevegelser og organisasjoner som bekjenner seg til den. Laine har i stedet valgt å betrakte det som «språk i aksjon». Det gir god mening. Ikke bare uttrykker nasjonalister seg nødvendigvis gjennom språk, men selve fenomenet «nasjon» er også i høyeste grad, ja, man kunne kanskje si først og fremst, språklig. Å påpeke at det er en abstrakt størrelse, sier ikke alt. Også stater er abstrakte størrelser, men de kan spesifiseres og visualiseres gjennom helt konkrete institusjoner som parlament, grunnlov, domstoler og så videre. Men hvor finner vi egentlig nasjonen? Benedikt Andersen hevdet med en berømt formulering at den er et «forestilt fellesskap». Med andre ord sitter den i hodene våre, den er en kognitiv størrelse. Likevel er ikke nevrofysiologene de beste til å analysere nasjonalisme. Det er først når vi artikulere våre nasjonalistiske tanker og forestillinger at de kan observeres og analyseres, og hva som er enda viktigere: Det er først da de kan påvirke våre liv.

Siden Laines metodiske hovedgrep er lingvistisk, er det kanskje litt overraskende at den nasjonalismeforskeren hun knytter seg tettest opp til er John Breuilly, siden Breuilly sterkere enn de fleste understreker den maktpolitiske siden ved nasjonalisme, og definerer nasjonalisme som «*political movements seeking or exercising*

©2022 Pål Kolstø. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Pål Kolstø (2022) «Nationalism as an Argument in Contemporary Russia: Four Perspectives on Language in Action», Nordisk Østforum 36, 127–129. <http://dx.doi.org/10.23865/noros.v36.3838>

state power and justifying such actions with nationalist arguments».¹ Men det er de to siste ordene – «nationalist arguments» – Laine griper fatt i (og som gjenspeiles i avhandlingens tittel). Og hennes analyse er da heller ikke rent lingvistisk, men et viktig forsøk på å studere hvordan språk *brukes* politisk – «språk i aksjon». Nasjonalisme «has clear and real political implications» (seksjon 1, s. 92).

Derfor overrasker det litt når Laine polemiserer mot «instrumentalisme» i nasjonalismeforskningen. Hun bemerker at «portraying nationalism as something that can simply be ‘used’ undermines the political risks embedded in this strategy of ‘increasing nationalism’ in order to enhance political legitimacy» (seksjon 1, s. 12). Her viser hun blant annet til en tekst undertegnede har skrevet sammen med redaktøren av *Nordisk Østforum*, Helge Blakkisrud.² Men så vidt jeg kan se er hennes forståelse av hvordan nasjonalisme kan bli brukt politisk, ikke så veldig forskjellig fra vår. Mange av resonnementene hennes er faktisk utpreget instrumentalistiske. I to av sine artikler, som begge analyserer president Putins taler, argumenterer hun for at han bruker språket strategisk, «with a specific intention» (seksjon 1, s. 92). Det er nettopp slik de fleste instrumentalister tenker og arbeider. Ingen instrumentalister mener at nasjonalisme kan «*simply* be ‘used’», derimot mener vi at den kan «*also* be ‘used’» strategisk.

I tillegg til John Breuilly er Laine inspirert av Edwin Bacon og hans teorier omkring politiske narrativer eller *plots*. Spesielt nyttig mener hun hans begrep *subplot* er. Slik han bruker det, står det for «alternative interpretations told by the regime itself. They provide flexibility to the actual narrative, as they can be employed simultaneously, but also allow future developments in alternative directions» (seksjon 4, s. 524). Laine stiller seg imidlertid skeptisk til muligheten av å bruke *subplots* til prediksjon, og det tror jeg hun gjør rett i, nettopp fordi det er jo dreier seg om mulige *trender* i *flertall*. La meg gi et eksempel.

Mens jeg skriver disse linjene, pågår det en russisk angrepskrig i Ukraina, og det er vanskelig å konsentrere seg om noe annet enn å følge med på nyhetene. Men også denne krigen kommer til å ta slutt, og da vil det bli behov for å kunne ta et skritt tilbake og prøve å forstå hvordan den kunne bli utløst. Da kan man peke på en rekke forskjellige forhold, slik som stormaktsrivalisering, NATO-utvidelse, russisk innenrikspolitik og mye mer. Men det vil også være verdifullt å analysere hvordan ukrainerne har vært omtalt i Russland i de senere år. Da vil vi bli minnet om at svært mange russere, og ikke minst Putin selv, har hevdet at ukrainerne og russerne er «ett folk»: med andre ord at ukrainerne «egentlig» er russere. Og når vi først er blitt oppmerksomme på dette, ser vi at dette er noe Putin har hevdet i mange år. Det er ikke veldig dristig å hevde at denne (vrang)forestillingen har bidratt sterkt

¹ J. Breuilly (1982) *Nationalism and the State*. University of Chicago Press, s. 3, uthevet her.

² Kolstø, P. & Blakkisrud, H. (2018). Introduction: Exploring Russian nationalisms. I P. Kolstø & H. Blakkisrud (red.), *Russia before and after Crimea. Nationalism and identity, 2010–17*. Edinburgh University Press.

til Kremles beslutning om å gå til krig. Første gang denne påstanden kan dokumenteres er i et intervju Putin ga til noen journalister i september 2013. Til tross for at dette er innenfor det tidsrom der Laine analyserer Putins taler, refererer hun det ikke. For Putin har hatt flere retoriske baller i luften, og har også hevdet at russere og ukrainere er «broderfolk». Dette er ikke en variant av det første, men den rake motsetning. Brødre kan bo i hvert sitt hus, med eller uten høye gjerder mellom, men dersom ukrainerne «egentlig» er russere, trenger de jo heller ikke noen egen stat. Etter det russiske angrepet kan vi se at det er «ett folk»-påstanden som viser Putins sanne ansikt, mens med en fredelig løsning på konflikten ville «broderfolk»-tesen stått seg bedre.

I en av sine artikler tar Laine for seg hvordan erklærte russiske nasjonalister bruker ordet «nasjonalist» om seg selv. Som på en rekke andre språk har dette ordet tradisjonelt hatt en dårlig klang i Russland, og det har derfor stort sett vært en liten gruppe opposisjonelle som har anvendt det med aktiv tilslutning. Som undersøkelsesmateriale har Laine valgt avistekster heller enn å foreta et generelt internettsøk med den begrunnelse at «the background of a single online text, blog, or publication remains difficult to trace» (seksjon 2, s. 6). Blant «print media» har hun søkt bredt, og tatt med også lokalaviser, likevel har hun funnet kun 54 korte tekster som fyller kriteriene. Jeg er usikker på om hennes utvalgsmetode har vært optimal, og hun erkjenner selv at den er nokså «limited in scope» (seksjon 1, s. 86). I den tidsperioden hun analyserer, ble det gitt ut (både på nett og papir) et eget russisk tidsskrift, *Voprosy Natsionalizma*, der bidragsyterne, slik navnet antyder, eksplisitt fremstår som selverklærte nasjonalister. Her ville hun ha kunnet finne et rikholdig materiale av tekster skrevet av intellektuelt oppegående russiske nasjonalister hvis hun hadde valgt å ta det med i undersøkelsen.

Alt i alt har imidlertid Veera Laine skrevet en solid, veldokumentert og teoretisk velfundert avhandling.